

XORIJIY INVESTITSIYALARNING IQTISODIY MOHIYATI VA UNING IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Abduraxmonov Azizbek Akram o'g'li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
ORCID: 0009-0006-3920-2445
azizabdurahmonov65@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ishda xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ko'rsatadigan ta'siri o'rganiladi. Xorijiy investitsiyalar – bu xorijiy investorlar tomonidan boshqa mamlakat iqtisodiyotiga kiritilgan kapital bo'lib, ular yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, texnologiyalarni olib kirish va kadrlar malakasini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga turtki beradi. Maqolada xorijiy investitsiyalarning asosiy turlari, ularni qabul qiluvchi mamlakat iqtisodiyotidagi funksiyalari, iqtisodiyotga ta'sir qiluvchi omillari va foydalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: kapital, to'g'ridan-to'g'ri investitsiya, portfel investitsiya, likvidlik, milliy valyuta, texnologik transfer, modernizatsiya, diversifikatsiya, raqobatbardoshlik, soliq tushumlari, sifat standartlari, mehnat unumdorligi, inson kapitali, innovatsiya, bojxona to'lovlari, infratuzilma.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ

Абдурахманов Азизбек Акрам угли
Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. В данной работе рассматривается экономическая природа иностранных инвестиций и их влияние на экономику страны. Иностранные инвестиции — это капитал, вливаемый в экономику другой страны иностранными инвесторами, которые стимулируют экономический рост за счет создания новых производственных мощностей, импорта технологий и повышения квалификации кадров. В статье рассматриваются основные виды иностранных инвестиций, их функции в экономике принимающей страны, факторы, влияющие на экономику и выгоды.

Ключевые слова: капитал, прямые инвестиции, портфельные инвестиции, ликвидность, национальная валюта, технологический трансфер, модернизация, диверсификация, конкурентоспособность, налоговые поступления, стандарты качества, производительность труда, человеческий капитал, инновации, таможенные сборы, инфраструктура

THE ECONOMIC NATURE OF FOREIGN INVESTMENTS AND THEIR IMPORTANCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Abdurakhmanov Azizbek Akram ugli
Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract. *This paper examines the economic nature of foreign investments and their impact on the country's economy. Foreign investment is the capital injected into the economy of another country by foreign investors, which stimulates economic growth by creating new production facilities, importing technologies and improving the skills of personnel. The article examines the main types of foreign investments, their functions in the economy of the receiving country, factors affecting the economy and benefits.*

Keywords: *capital, direct investment, portfolio investment, liquidity, national currency, technological transfer, modernization, diversification, competitiveness, tax revenues, quality standards, labor productivity, human capital, innovation, customs fees, infrastructure.*

Kirish.

Xorijiy investitsiyalar, global iqtisodiy aloqalar rivojlanib borayotgan ushbu davrda, milliy iqtisodiyotlar uchun muhim iqtisodiy resurs bo'lib xizmat qilmoqda. Bu kabi investitsiyalar nafaqat mahalliy ishlab chiqarish quvvatini oshiradi, balki turli xo'jaliklarga angi texnologialarni olib keladi va shu mamlakat iqtisodiyotini jahon savdosiga qo'shilishini yengillashtiradi. Shu bilan birga, xorijiy investitsiyalarning kirib kelishi natijasida mahalliy korxonalar ishlab chiqargan mahsulotlarining raqobatbardoshligi oshishi kuzatiladi. Bu esa ushbu korxonalarining eksport salohiyatini oshishiga hissa qo'shadi.

Hozirgi kundagi tez rivojlanib borayotgan bozor iqtisodiyoti sharoiti har bir mamlakatda xo'jalik yuritishning ko'p ukladli mulkchilik shakllariga asoslanib faoliyat yuritishni taqazo etmoqda.

Xorijiy investitsiyalar iqtisodiyotni rivoltantirishda muhim ahamiyat kasb etib, zamonaviy iqtisodiyotga qo'shimcha kapital, zamonaviy tenologiya hamda boshqaruv tajribalarini olib kiradi.

Xususan, xorijiy investitsiyalar ichki kapital taqchil bo'lgan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun qo'shimcha moliyaviy resurs bo'lib xizmat qiladi. Bevosita iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omil sifatida ishlab chiqarish hajmining oshishiga, likvidlikni ortishiga va milliy valyutani mustahkamlanishiga hissa qo'shishi mumkinligi ta'kidlanadi. Shuningdek, xorijiy investitsiyalar texnologik transferlar va innovatsiyalarni olib kirish orqali mahalliy kompaniyalar raqobatbardoshligini oshiradi va milliy iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga yordam beradi.

Adabiyotlar sharhi.

Xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati tadqiq qilishda dastlab xorijiy investitsiya haqidagi tushunchalarni tahlil qilaylik. Iqtisodiy adabiyotlarda xorijiy investitsiya tushunchasini shakllanish jarayonini mohiyati va mazmuni to'g'risida bir qancha fikr-mulohazalar keltirilgan. Ularning asosiylariga to'xtalamiz.

Bir nechta chet el iqtisodchi olimlar Alfaro, Chanda, Kalemli-Ozcan va Sayeklarning (2010) fikriga ko'ra kuchli moliya bozorlari xorijiy investitsiyalar natijasida paydo bo'ladigan foydalardan samarali foydalanishga imkon berishini o'z tadqiqotlarida ko'rsatib berishgan. Yuqoridagi amerikalik iqtisodchi Alfaro (2017) o'z tadqiqotlarining ko'p qismini xorijiy investitsiyaning mohiyati unga mikro va makroiqtisodiyot fanlari yuzasidan qarashlar tashkil qiladi. Iqtisodchi olimlar Borensztein., Gregorio va Lee (1998) o'z tadqiqotlarida xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning rivojlanayotgan davlatlarga qanday ta'sir qilishi haqida batafsil tahlilini keltirishgan. Ularning subyektiv izlanishlari shuni ko'rsatadiki, to'g'ridan-

to'g'ri investitsiyalar iqtisodiy o'sishga faqat mezbon iqtisodiyotda ilg'or texnologiyalarni yetarli darajada singdirish qobiliyati mavjud bo'lganda hissa qo'shishini ilmiy bayonini berishgan. Rus iqtisodchi olimi Agafanov (2014) o'zining tadqiqotlarida kichik biznes subyektlari loyihalarini moliyalashtirishda investitsion kreditlash masalalarini ko'rsatib beradi.

Shuningdek, mamlakatimizning yetuk iqtisodchi olimlaridan Mamatov, Xujamkulov, Nurbekov (2014) o'z tadqiqotlarida investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish masalalariga to'xtalgan. Vaxabov, Xajibakiyev va Muminovlar (2010) esa xorijiy investitsiyalarning ilmiy mohiyati va iqtisodiy ahamiyatining ilmiy-uslubiy tomonlarini tadqiq qilgan. Karlibayeva (2011) o'z tadqiqotlarida investitsiyalarni moliyalashtirish, investitsiyalarni jalb etish va tashkil etishni yoritib bergan. Bababekova va Tursunovlar (2019) esa raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirishda investitsiyalarning muhim ilmiy jihatlarini ochib bergan. Umarov (2018) innovatsion-investitsion faollikning muhim tomonlarini tadqiq qilib, ularning tadbirkorlik faoliyatidagi o'rnini ko'rsatib bergan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotlar davomida tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, ilmiy mushohada usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Xorijiy sarmoyaning iqtisodiy mohiyati xorijiy investorlarning daromad olish maqsadida boshqa davlat iqtisodiyotiga kapital qo'yishidir. Chet el investitsiyalari turli shakllarda bo'lishi mumkin: to'g'ridan-to'g'ri (biznesda to'g'ridan-to'g'ri ishtirok etish yoki kompaniyaning aksiyalarini sotib olish) yoki portfel' (kompaniya boshqaruviga sezilarli ta'sir ko'rsatmasdan aksiyalar yoki obligatsiyalarni sotib olish).

Xorijiy investitsiyalar qabul qiluvchi mamlakat iqtisodiyotida bir qancha muhim funksiyalarni bajaradi:

1. Kapitalning kirib kelishi. Xorijiy investitsiyalar qo'shimcha moliyaviy resurslarga kirishni ta'minlaydi, bu ko'pincha ichki kapital taqchil bo'lgan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun juda muhim ahamiyatga ega.

Kapitalning kirib kelishi, bu – moliyaviy resurslarning mamlakat iqtisodiyotiga chetdan kirib kelishi jarayoni bo'lib, kapital oqimi xorijiy investorlar tomonidan mablag'larni oluvchi mamlakatdagi turli aktivlar va loyihalarga qo'yishda namayon bo'ladi. Kapital oqimiga quyidagilar kiradi:

– to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TTXI) - bu xorijiy investorlarning boshqa davlatda biznes yaratish yoki sotib olish uchun investitsiyalaridir. Misol uchun, xorijiy kompaniya zavod qurishi yoki mahalliy firmaning katta ulushini sotib olishi mumkin, bu esa boshqaruv ustidan nazoratni qo'lga kiritishi mumkin;

– portfel investitsiyalar - bu kompaniyalarning boshqaruv ustidan nazoratini qo'lga kiritmasdan xorijiy aksiyalarni, obligatsiyalarni yoki boshqa moliyaviy vositalarni sotib olish jarayonidir. Bunday investitsiyalar mamlakat moliya bozoriga kapital oqimi hajmining ko'payishini ta'minlaydi.

Xorijiy kapital kirib kelishining ahamiyati quyidagilarda namayon bo'ladi:

– iqtisodiy o'sishni moliyaviy qo'llab-quvvatlaydi. Kapitalning kirib kelishi ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, innovatsiyalarni joriy etish va infratuzilmani yaratish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan qo'shimcha moliyaviy resurslarni beradi;

– likvidlikni oshiradi. Moliya bozorlariga kapitalning kirib kelishi likvid aktivlar hajmini oshiradi, bu esa kreditlashning rivojlanishini rag'batlantiradi va mahalliy kompaniyalar uchun qarz olish xarajatlarini kamaytiradi;

– milliy valyutaning mustahkamlaydi. Kapitalning sezilarli oqimi xorijiy investorlar tomonidan milliy valyutaga boʻlgan talabni oshirish orqali uni mustahkamlashga yordam beradi;

– valyuta zahiralarning koʻpayishiga olib keladi. Valyuta oqimi, ayniqsa, toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiyalar orqali mamlakatning valyuta zaxiralarini koʻpaytirishi, tashqi iqtisodiy zarbalarga chidamliligini oshirishi mumkin;

– milliy valyuta qadrini mustahkamlaydi. Kapitalning sezilarli oqimi xorijiy investorlar tomonidan milliy valyutaga boʻlgan talabni oshirish orqali uni mustahkamlashga yordam beradi;

– valyuta zahiralarning koʻpaytiradi. Valyuta oqimi, ayniqsa, toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiyalar orqali mamlakatning valyuta zaxiralarini koʻpaytirishi, tashqi iqtisodiy zarbalarga chidamliligini oshirishga yordam beradi.

Demak, xorijiy kapitalning kirib kelishi yangi ish oʻrinlari yaratish, ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish va umumiy iqtisodiy oʻsishni taʼminlashga yoʻnaltirilishi mumkin.

2. Ishlab chiqarish quvvatlarining ortishi. Toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiyalar odatda yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish yoki mavjud korxonalarni modernizatsiya qilish bilan birga keladi. Bu iqtisodiy oʻsishni ragʻbatlantiradi, yangi ish oʻrinlari yaratishga va aholi turmush darajasini oshirishga olib keladi.

Ishlab chiqarish quvvatlarining oʻsishi - bu iqtisodiyot uchun zarur boʻlgan tovarlar ishlab chiqarish va xizmat koʻrsatish hajmining oshishiga olib kelishi bilan birga infratuzilmaning rivojlanishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Bu jarayonda xorij sarmoyasi asosiy oʻrin tutib, korxonalar rivojiga, mavjud quvvatlarni modernizatsiya qilishga katta taʼsir koʻrsatadi. Buni quyidagilarda koʻrish mumkin:

– yangi korxonalarni tashkil etish. Toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar koʻpincha yangi zavodlar, fabrikalar va boshqa ishlab chiqarish quvvatlarini yaratishni oʻz ichiga oladi. Xorijiy kompaniyalar yangi ishlab chiqarish quvvatlarini qurishga sarmoya kiritadi va mamlakat iqtisodiyotida sanoat sohasining kengayishiga olib keladi;

– mavjud quvvatlarni modernizatsiya qilish. Xorijiy investitsiyalar mavjud korxonalarda asbob-uskunalarini yangilash, yangi texnologiyalarni joriy etish va mehnat unumdorligini oshirishga yoʻnaltirilishi mumkin. Bu ishlab chiqarish hajmini va sifatini oshiradi;

– texnologik transfer. Koʻpincha ilgʻor texnologiyalarga ega boʻlgan xorijiy investorlar ularni mahalliy korxonalarda joriy etishga koʻmaklashadi. Bu ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, mahsulotning ichki va tashqi bozordagi raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi;

– ishlab chiqarish hajmini oshirish. Ishlab chiqarish quvvatlarining oʻsishi tufayli ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar hajmi oshadi, bu esa ham ichki talabni qondirish, ham mamlakatning eksport salohiyatini oshirishga imkonini yaratadi;

– iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish. Chet el investitsiyalari mamlakat iqtisodiyotida ilgari mavjud boʻlmagan yangi sanoat tarmoqlarining rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Bu bir sektorga qaramlikni kamaytirishga yordam beradi va iqtisodiyotni inqirozlarga chidamliroq qiladi.

Maʼlumki, rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotida kapital resurslarining yetishmasligi mamlakatda ishlab chiqarish (xizmat koʻrsatish) korxonalarini tashkil qilishda qiyinchiliklar tugʻdiradi. Bunday sharoitda mamlakat aholisini ish bilan taʼminlashda muammolar vujudga keladi. Xuddi ana shuning uchun ham xorijiy investitsiyalar yordamida ishlab chiqarish quvvatini oshirish imkoniyatlari vujudga keladi. Ishlab chiqarish quvvatlarining oshishi esa oʻz navbatida:

– yangi ish oʻrinlarini yaratadi. Ishlab chiqarish quvvatini oshirish qoʻshimcha xodimlarni yollashni talab qiladi, bu esa mamlakatda ishsizlik darajasini pasaytiradi;

– raqobatbardoshlikni oshiradi. Quvvatlarning kengayishi va yangi texnologiyalarning joriy etilishi natijasida mahalliy korxonalarining jahon bozorida raqobatbardoshligi ham sifat

nuqtai nazardan, ham hajm nuqtai nazardan oshadi va oqibatda eksport hajmining oshishiga olib keladi;

- iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi. Ishlab chiqarish hajmini oshirish, korxonalarni modernizatsiya qilish mamlakat yalpi ichki mahsulotining o'sishiga olib keladi;

- soliq tushumlarining ortishiga olib keladi. Sanoatning yangi tarmoqlarining rivojlanishi va ishlab chiqarilayotgan mahsulot hajmining ortishi korxonalar daromadining oshishiga va natijada byudjetga soliq tushumlarining oshishiga olib keladi.

3. Texnologiya va bilimlarni uzatish. Xorijiy kompaniyalar ko'pincha ilg'or texnologiya va boshqaruv tajribasini olib kelishadi, bu esa ishlab chiqarish samaradorligi va innovatsiyalarni yaxshilashga yordam beradi.

Texnologiya va bilim transferi – bu, ilg'or texnologiyalar, innovatsiyalar va boshqaruv tajribasini bir mamlakatdan boshqasiga o'tkazish jarayonidir. Chet el investitsiyalari kontekstida transfer xorijiy kompaniyalar o'zlarining ilg'or texnologiyalari va operatsion amaliyotlarini qabul qiluvchi mamlakatga joriy etganda, mahalliy korxonalar mahsuldorligi va raqobatbardoshligini oshirishga yordam berganda sodir bo'ladi.

Xorijiy investitsiyalar orqali texnologiya va bilim transferining asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

- ishlab chiqarish texnologiyalarining transferi. Xorijiy kompaniyalar korxonalar tashkil qilishda yoki mahalliy biznesda ishtirok etishda ko'pincha o'zlari bilan zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalari, uskunalari va jarayonlarini olib kelishadi. Bu mahalliy kompaniyalarga ilg'or tajribalarni o'zlashtirish va ishlab chiqarish sikllarini yaxshilash imkonini beradi;

- xodimlarni tayyorlash va malakasini oshirish. Xorijiy kompaniyalar ko'pincha mahalliy xodimlarni o'qitish, ularga eng yangi texnologiyalar va ish usullaridan foydalanish imkonini beradi. Bu xodimlarning malaka darajasini oshirish va kasbiy mahoratini oshirishga yordam beradi;

- boshqaruv va tashkiliy bilimlarni uzatish. Transmilliy korporatsiyalar, qoida tariqasida, biznesni boshqarishning zamonaviy usullariga, marketing strategiyalariga va mehnatni tashkil etishga ega. Ushbu yondashuvlar mahalliy kompaniyalar tomonidan ularning samaradorligi va o'sishini yaxshilash uchun moslashtirilishi mumkin;

- qo'shma korxonalar va sheriklik. Bugungi kunda qo'shma korxonalar orqali xorijiy va mahalliy kompaniyalar faol bilim almashmoqda. Bu ishlab chiqarish texnologiyalariga ham, qabul qiluvchi mamlakatda innovatsion rivojlanishga hissa qo'shadigan tashkiliy yechimlarga ham tegishli;

- sifat standartlarini joriy etish. Xorijiy sarmoyadorlar ko'pincha mahsulot sifati va ishlab chiqarish jarayonlarining yuqori standartlarini olib kelishadi, bu esa mahalliy kompaniyalarni ularga javob berishga va ularning tovar va xizmatlari sifatini yaxshilashga undaydi.

Iqtisodiyot uchun texnologiya va bilim transferining ahamiyati quyidagilarda ko'rinadi:

- texnologik taraqqiyotni tezlashtiradi. Ilg'or texnologiyalarning joriy etilishi iqtisodiyotni jadalroq modernizatsiya qilish va jahon tendentsiyalari bilan hamqadam bo'lish imkonini beradi, bu esa uning raqobatbardoshligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi;

- mehnat unumdorligining o'sishi. Zamonaviy texnologiyalar va boshqaruv usullari ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, bu esa mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirishga va xarajatlarni kamaytirishga olib keladi;

- inson kapitalini rivojlantirish. Xodimlarni tayyorlash va ularga yangi bilimlar berish ularning kasbiy darajasini oshiradi, bu esa uzoq muddatda ishchi kuchi sifatini oshiradi va innovatsiyalarni rag'batlantiradi;

- jahon bozorida raqobatbardoshlikni oshirish. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llayotgan korxonalar raqobatbardoshligi ortib boradi, bu esa eksport hajmini oshirishga, mamlakatning jahon bozoridagi iqtisodiy mavqeini yaxshilashga xizmat qiladi;

- innovatsion faoliyatni jadallashtirish. Bilimlarni uzatish mamlakatda innovatsiyalar rivojlanishini rag'batlantiradi, bu esa yangi mahsulotlar, xizmatlarning paydo bo'lishiga va texnologik jarayonlarni takomillashtirishga yordam beradi.

4. Soliq tushumlarining ortishi. Boshqa davlatda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalar soliq to'laydi, bu esa davlat byudjeti daromadlarini oshiradi.

Soliq tushumlarining ko'payishi xorijiy investitsiyalarning qabul qiluvchi mamlakatga asosiy iqtisodiy ta'siridan biridir. Mahalliy iqtisodiyotga sarmoya kiritayotgan xorijiy kompaniyalar korxonalar, ish o'rinlari va tadbirkorlik faoliyatini tashkil etadi, bu esa soliq bazasining o'sishiga va davlat daromadlarining oshishiga olib keladi.

Chet el investitsiyalarining soliq tushumlarini oshirishga ta'siri quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- korxonalar foydasiga solinadigan soliqlar bo'yicha. Mamlakatda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalar o'z faoliyatidan olingan foydadan korporativ soliq to'laydi. Yangi korxonalar tashkil etish, ayniqsa, kompaniyalar yaxshi moliyaviy natijalarga erishgan taqdirda, daromad solig'i tushumlarini oshiradi;

- xodimlar daromadidan olinadigan soliqlar bo'yicha. Xorijiy investorlar tomonidan yangi ish o'rinlarining yaratilishi mahalliy aholining rasmiy ish bilan ta'minlanishiga va daromad solig'ini to'lay boshlashiga olib keladi. Bandlik va ish haqi darajasining oshishi jismoniy shaxslardan soliq tushumlarining oshishiga yordam beradi;

- qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) va aksiz solig'i bo'yicha. Chet el korxonalari tomonidan yaratilgan tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish qo'shilgan qiymat solig'i (QQS), shuningdek, ayrim toifadagi mahsulotlarga aksiz solig'i bo'yicha soliqqa tortiladi. Bu davlat daromadlarini yanada oshiradi;

- mulk va yer soliqlari bo'yicha. Zavod va korxonalar qurayotgan xorijiy kompaniyalar yer va ko'chmas mulkni sotib oladi yoki ijaraga oladi, bu esa mulk yoki yer uchun tegishli soliqlarni to'lashni nazarda tutadi, bu ham mamlakat byudjetini to'ldiradi;

- bojxona to'lovlari bo'yicha. Xorijiy kompaniyalar ishlab chiqarish uchun asbob-uskunalar, xomashyo yoki butlovchi qismlarni olib kirsalar, ulardan bojxona to'lovlari talab qilinadi, bu esa byudjetga qo'shimcha daromad manbaiga aylanadi.

Iqtisodiyot uchun soliq tushumlarini oshirishning bir qator ahamiyatli jihatlari mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

- davlat dasturlarini moliyalashtirish. Soliq tushumlarining ko'payishi davlatga ijtimoiy dasturlar, sog'liqni saqlash, ta'lim va rivojlanishning boshqa muhim sohalarini yaxshiroq moliyalashtirish imkonini beradi;

- infratuzilmani yaxshilash. Qo'shimcha soliq tushumlari transport, energetika va kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirishga yo'naltirilishi mumkin, bu esa o'z navbatida biznes uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish va iqtisodiy o'sishni yanada oshirishga yordam beradi;

- davlat qarzini kamaytirish. Davlat daromadlarining ko'payishi byudjet taqchilligini kamaytirishga yordam beradi va davlat qarzlariga xizmat ko'rsatish yoki kamaytirish uchun ishlatilishi mumkin;

- investitsion jozibadorlikni oshirish. Barqaror va o'sib borayotgan soliq tushumlari davlatga yanada barqaror soliq va fiskal siyosat yuritish imkonini beradi, bu esa mamlakatni yangi xorijiy investorlar uchun jozibador qiladi.

Shunday qilib, xorijiy investitsiyalar nafaqat yangi ish o'rinlari yaratish va mahsulot ishlab chiqarish orqali iqtisodiyotni rivojlantirishga xizmat qiladi, balki davlat uchun qo'shimcha resurslarni ta'minlab, soliq tushumlarining muhim manbai hisoblanadi.

5. Xalqaro aloqalarni mustahkamlash. Chet el investitsiyalari mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi, bu esa eksport va importni diversifikatsiya qilishga, shuningdek, bir iqtisodiy sherikga qaramlikni kamaytirishga yordam beradi

Xalqaro aloqalarni mustahkamlash - bu mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarni kengaytirish va chuqurlashtirish jarayonidir. Bu jarayonda xorijiy investitsiyalar muhim o'rin tutadi, chunki u transmilliy iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishini rag'batlantiradi, xalqaro bozorlarga integratsiyalashuvga yordam beradi va diplomatik munosabatlarni yaxshilaydi. Xalqaro aloqalardagi chet el investitsiyalarining o'rni quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

- iqtisodiy hamkorlik. Xorijiy investitsiyalar mamlakatlar o'rtasida barqaror iqtisodiy aloqalarni vujudga keltiradi. Tashqi bozorlarga sarmoya kiritayotgan kompaniyalar mamlakatlar o'rtasidagi savdo, hamkorlik va o'zaro bog'liqlikni mustahkamlovchi uzoq muddatli hamkorlik munosabatlariga kirishadi;

- tashqi savdoning kengayishi. Mamlakatda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalar eksport va importni oshirishga yordam berish uchun yetkazib beruvchilar va mijozlarning global tarmog'idan foydalanishlari mumkin. Bu mahalliy korxonalarining xalqaro bozorlarga chiqishiga yordam beradi, mamlakat eksport imkoniyatlarini oshiradi;

- investitsiya shartnomalari va huquqiy asoslari. Chet el investitsiyalarini jalb qilish uchun davlatlar investitsiyalarning shartlari va himoyasini tartibga soluvchi ikki va ko'p tomonlama shartnomalar tuzadilar. Ushbu kelishuvlar investorlarning huquqiy himoyasini takomillashtiradi va mamlakatlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, uzoq muddatli hamkorlik uchun zamin yaratadi;

- diplomatik yaqinlashuv. Katta xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq iqtisodiy manfaatlar mamlakatlar o'rtasidagi siyosiy va diplomatik munosabatlarni yaxshilash uchun katalizator bo'lishi mumkin. O'zaro iqtisodiy manfaatlarga ega bo'lgan davlatlar ko'pincha konstruktiv va barqaror siyosiy muloqotga kirishadilar;

- madaniy va tajriba almashish. Boshqa davlatda faoliyat olib borayotgan mablag'lar bilim va g'oyalarni osonlashtirib, yangi menejment va madaniy amaliyotlarni joriy etishlari mumkin. Bular madaniyatlar va malakatlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar darajasini oshirishga yordam beradi;

- xalqaro moliyaviy munosabatlar. Chet el investitsiyalari xalqaro moliyaviy munosabatlarning rivojlanishi bilan bog'liq: mamlakatlarning banklari, moliya institutlari va kredit tashkilotlari biznes va loyihalarni moliyalashtirish uchun o'zaro hamkorlik qiladilar, bu esa jahon moliya tizimining rivojlanishiga yordam beradi.

Xalqaro aloqalarni mustahkamlashning iqtisodiyot uchun ahamiyati quyidagilar bilan izohlanadi:

- investitsion jozibadorlikni oshirish. Investitsiyalar va savdo orqali boshqa mamlakatlar bilan faol aloqada bo'lgan mamlakat barqaror va o'zaro manfaatli xalqaro munosabatlarni namoyish etgani uchun boshqa investorlar uchun yanada jozibador bo'ladi;

- xalqaro mojarolar xavfini kamaytirish. Mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy o'zaro bog'liqlik siyosiy yoki savdo mojarolari ehtimolini kamaytiradi, chunki mamlakatlar barqaror iqtisodiy munosabatlarni saqlab qolishdan manfaatdor;

- yangi bozorlarga kirish. Xorijiy investitsiyalarni qabul qiluvchi davlat xalqaro kompaniyalar orqali jahon bozorlariga chiqishga erishadi va shu orqali eksport hajmini oshiradi va savdo balansini yaxshilaydi;

- mamlakatning xalqaro maydondagi obro'-e'tiborini oshirish. Xorijiy sarmoyani muvaffaqiyatli jalb etish va xalqaro aloqalarni davom ettirish mamlakatning ishonchli hamkor sifatidagi nufuzini oshiradi, bu esa jahon miqyosida siyosiy va iqtisodiy hamkorlikni kuchaytirishga olib kelishi mumkin.

Shunday qilib, xorijiy investitsiyalar xalqaro aloqalarni mustahkamlashda, mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy va madaniy hamkorlikni yanada rivojlantirish uchun platforma yaratishda muhim o'rin tutadi, bu esa pirovardida global iqtisodiy o'sish va barqarorlikka xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqotlar natijalariga ko'ra quyidagi xulosa va takliflarni berish maqsadga muvofiq:

1. Xorijiy investitsiyalar qo'shimcha moliyaviy resurslarga kirishni ta'minlaydi, bu ko'pincha ichki kapital taqchil bo'lgan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun juda muhim ahamiyatga ega;
2. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar odatda yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish yoki mavjud korxonalarini modernizatsiya qilish bilan birga keladi;
3. Xorijiy kompaniyalar ko'pincha ilg'or texnologiya va boshqaruv tajribasini olib kelishadi, bu esa ishlab chiqarish samaradorligi va innovatsiyalarni yaxshilashga yordam beradi;
4. Boshqa davlatda faoliyat yuritayotgan xorijiy kompaniyalar soliq to'laydi, bu esa davlat byudjeti daromadlarini oshiradi;
5. Xorijiy investitsiya qabul qiluvchi mamlakat xalqaro aloqalarni mustahkamlaydi. Bu esa eksport va importni diversifikatsiya qilish imkonini beradi.

Adabiyotlar/Jumepamypa/Reference:

Alfaro, Laura, Sebnem Kalemli-Ozcan, Areendam Chanda, and Selin Sayek. (2010) "Does Foreign Direct Investment Promote Growth? Exploring the Role of Financial Markets on Linkages." *Journal of Development Economics* 91, 242–256. (Also Harvard Business School Working Paper No. 07-013 and NBER Working Paper No. w12522.).

Alfaro, Laura. (2017) "Gains from Foreign Direct Investment: Macro and Micro Approaches." (pdf) *World Bank Economic Review* 30, Suppl. 1 S2–S15.

Bababekova D.Sh, Tursunov B.O. (2019) *Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish orqali raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirish yo'nalishlari. Ilmiy-ommabop risola. – T.: "Iqtisod-Moliya". 40 b.*

Borensztein E., J. de Gregorio b., W.Lee (1998) "How does foreign direct investment affect economic growth?" *Journal of International Economics* Vol 45, Issue 1.

Karlibayeva R.X. *Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. O'quv qo'llanma. – T.: "Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi".*

Mamatov B.S., Xujamkulov D.Y., Nurbekov O.Sh. (2014) *Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. –T.: Iqtisod-Moliya.*

Umarov F.U. (2018) *Innovatsion-investitsiya faol tadbirkorlikning muhim omili. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. №1, yanvar-fevral.*

Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. (2010) *Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. –T.: "Moliya".*

Агафонов А.А. (2014) "Проектное финансирование как форма инвестиционного кредитования малого бизнеса" / Агафонов А.А. // *Экономика и предпринимательство. - №5- ч.1.- С. 711.*